

Šolska knjižnica kot prostor za razvijanje socialnih veščin

School library as a place for developing social skills

Savina Zwitter, Sabina Usenik

Oddano: 22. 2. 2019 – Sprejeto: 12. 7. 2019

1.04 Strokovni članek

1.04 *Professional article*

UDK 316.77:027.8

Izvelek

Članek, ki je nastal v sklopu tematike knjižnične zgradbe in prostor, obravnava tematično prostora šolske knjižnice, ki lahko v okviru številnih dejavnosti, ki se tam odvijajo, pomaga pri razvoju številnih veščin uporabnikov. Članek se osredotoča na tiste dejavnosti, ki se lahko odvijajo v knjižnici in ki pomagajo razvijati socialne veščine. Ob tem ugotavljamo, da je ključni dejavnik za to tudi velikost prostora, ki omogoča hkratno študijsko, delovno in prostočasno druženje, kar v utesnjemem prostoru ni mogoče. Izhajamo iz teoretičnih izhodišč in izkušenj v šoli z nacionalnim in mednarodnim programom, ki imata vsak svoje zahteve in pričakovanja in ki na svoj način razvijata socialne veščine.

Ker je vsaka šola specifična, gre za primer predstavitev, iz katerih lahko knjižničarji poberemo ideje, jih prilagodimo svojim potrebam in zmožnostim ali jih le nadgrajujemo.

Ključne besede: šolske knjižnice, socialne kompetence, dijaki, mednarodni programi, knjižnični prostori

Abstract

The article follows the theme of library buildings and space and concentrates on a school library, where several different activities helping to develop various users' skills take place. It focuses on those school library activities that help to develop social skills. Here, we observe that one of the key points is the space, which should be big enough to allow study, working and free-time social activities going on simultaneously, which is not possible if the space is too small. The issues discussed start from the theoretical standpoints and the experiences in the school offering both national and international

curricul. Each of them has different demands and expectations and helps to develop social skills in its own way.

Since each school is specific, the article's aim is to present the reader with the ideas, which the librarians can adapt for their own purpose and abilities or develop further.

Keywords: school libraries, social competences, students, international programmes, library premises

1 Uvod

Članek izhaja iz izkušenj v šolski knjižnici Gimnazije Bežigrad. Pred prenovu v 90. letih prejšnjega stoletja je bil to zelo majhen prostor, kjer razen za knjižničarko in peščico dijakov ni bilo drugega prostora kot za knjižni fond in izposojevalni pult. V 90. letih prejšnjega stoletja je bila Gimnazija Bežigrad vključena v projekt Vzorčna knjižnica, ki je omogočil razširitev prostorov na današnje stanje. Vodstvo šole se je odločilo, da za prostor knjižnice nameni približno tretjino šolske avle, ki takrat ni bila dobro izkoriščena, in dve učilnici. Ena od njiju je zdaj del prostora za knjižnični fond, druga je danes multimedijaska učilnica, kjer poteka pouk: bodisi vaje pri predmetu informatika, bodisi interaktivni pouk pri katerem koli predmetu, ko gre za samostojno delo na računalnikih, kar navadno vključuje tudi delo z različnimi informacijskimi viri.

Po prenovi so dijaki in učitelji dobili dovolj prostora za različne dejavnosti: od tihe, študijske čitalnice, kjer vsakdo lahko dela v tišini in miru, manjših koticov za delo med knjižničnim fondom, do velike čitalnice, ki je namenjena skupinskim aktivnostim. Tem prostorom je posvečeno jedro članka.

2 Pomen usvojenih socialnih veščin za družbo in posameznika

Socialne veščine so tiste, ki omogočajo delovanje družbe kot celote in posameznika kot aktivnega člana v njej. Številni dejavniki vplivajo na to, da je današnja družba bolj odtujena, v ospredju je posameznik s svojimi cilji, potrebami in željami, ki se pogosto ne ozira na druge. Do tega privedejo družbeno sprejete vrednote, ki se s časom spreminjajo, vzgoja, ki odseva te vrednote in na katero močno vpliva tudi časovna obremenjenost staršev oziroma skrbnikov z drugimi dejavnostmi (vključno s službenimi zahtevami) in ne nazadnje virtualni svet.

Adler piše: »Če se vprašamo, zakaj se naša družba razvija tako [...], se po mojem mnenju izlušči odločilno dejstvo: ljudje čedalje manj shajajo sami s seboj in svojo okolico ter imajo premalo socialne kompetence. Posledica tega primanjkljaja je, da naša družba trpi v celoti in da se prepada med družbenimi sloji in generacijami

čedalje bolj poglobljajo.« (Adler, 2014, str. 16) Če želi posameznik razvijati empatijo, pozornost in spoštovanje do drugih, uravnoveženost med konfliktom in kompromisom, skladno s posameznimi okoliščinami, zmožnost biti kritičen in sprejemati kritiko na svoj račun, mora zaupati vase, biti samodiscipliniran in znati prevzemati odgovornost za svoja dejanja in odločitve (Adler, 2014, str. 16). Avtor ugotavlja tudi, da se je socialnih veščin treba priučiti in jih neprestano uporabljati ter nadgrajevati. Tu so ključni dejavniki dom, šola, okolje in mediji, iz njih se mladi največ naučijo in hkrati se iz njih učimo vse življenje.

V šolah je danes zaradi različnih dejavnikov kar nekaj učencev in dijakov, ki jim manjka zaupanja vase, imajo slabo samopodobo ali premalo spoštovanja do drugih. Iz tega po Adlerju (2014) izhaja tudi več težav v usvajanju socialnih veščin. Šole se trudimo po najboljših močeh te primanjkljaje odpraviti in tudi knjižnica ima v tem procesu dejavno vlogo.

3 Socialne veščine

Socialne veščine, za katerih razvoj možnosti ponuja knjižnica z zaposlenimi in prostorom, so predvsem komunikacijske: sporazumevanje, obvladovanje čustev, aktivno poslušanje. Pomembne so veščine sprejemanja drugačnosti, zavedanja drugih kultur in njihovega sprejemanja, empatija, veščine timskega dela, razvijanja jezikovnih zmožnosti, etičnega vedenja.

3.1 Dejavnosti za razvijanje posameznih veščin

3.1.1 Medijsko opismenjevanje

Knjižnica ponuja veliko možnosti medijskega opismenjevanja. Dijakom so na voljo dnevno časopisje, časniki, internetni dostop. Ob prebiranju raznolikih informacijskih virov dijaki in učitelji, ki so pogosti obiskovalci šolske knjižnice, spoznavajo različne poglede na ista vprašanja, v pogovorih si jih izmenjujejo, s tem razvijajo **veščine komuniciranja**. Nekateri dijaki obiskujejo debatni krožek in veščine razpravljanja prenašajo v vsakdanje pogovore: zavzeti je treba stališče, ga utemeljiti, prisluhniti nasprotnim stališčem in argumentaciji. Včasih iščejo skupna, poenotena stališča. Urijo se v vzpostavljanju pravega dvosmernega dialoga, kar vodi v konstruktivno reševanje vsakodnevnih težav.

Knjižnica s svojim prostorom, ki ga nudi, zaposlenimi in učitelji, ki se občasno vključujejo v te dialoge, pomaga razvijati komunikacijske veščine. Pri tovrstnih

pogovorih se udeleženci naučijo tudi obvladovanja čustev, pravil vedenja, ki veljajo v družbi. Starejši, torej dijaki višjih letnikov in zaposleni, so pomemben vzgled, kaj je v določenih okoliščinah primerno in kaj ne. Pri izmenjavi stališč jeza, ogorčenje in podobna čustva ne vodijo v zблиževanje, temveč nasprotno. **Obvladovanje čustev** pripomore k objektivizaciji težav ali nasprotujočih si mnenj. Kričanje ali celo grožnje te možnosti zmanjšujejo ali izničujejo (Goleman, 1999, str. 140).

V času nezadržnega širjenja **lažnih novic** skozi branje različnih virov in komentiranje slišanege ter prebranega v medijih, dijaki ostrijo tudi svoje sposobnosti zaznavanja, kaj je verjetno resnica in kaj je verjetno laž. Ko se v političnem diskurzu ustalijo lažne novice, lahko kmalu preidejo tudi vsaj deloma v vsakdanje življenje posameznika in meja sprejemljivosti laži se premakne. Zato je to eno od pomembnih področij, kjer se pristopi uzaveščanja in pravilnega odločanja šele razvijajo.

3.1.2 Obvezne izbirne vsebine

Ena od še vedno težko rešljivih težav medijske pismenosti je vezana na **uporabo interneta**, kjer se mladi počutijo zelo domače, ko pa je treba ubesediti, zakaj je nek spletni vir sprejemljivo zanesljiv za šolsko rabo, drugi pa ne, se znajdejo v težavah. Ne samo zaradi ubesedovanja, temveč se še s tem, ko jih k tej dejavnosti spodbudimo, zavejo, da se pogosto zanašajo le na svojo intuicijo, ki pa je nezanesljiva, varljiva. V srednjih šolah opozarjamo na ta problem tako v različnih povezavah z medijsko pismenostjo, posebej pa se temu posvečamo **pri urah knjižničnega informacijskega znanja v okviru obveznih izbirnih vsebin**. Šele, ko znajo ločevati med resnico in neresnico, lahko vrednotijo situacije, v katerih se znajdejo, rešujejo težave z drugačnim uvidom, kar je pomembno za sobivanje v družbi.

3.1.3 Skupno in skupinsko delo

Če je v šolski knjižnici dovolj prostora, ga dijaki pogosto uporabijo tudi za skupno in skupinsko delo, večinoma šolsko. Zaradi družbe, v kateri so zlasti mladi vedno bolj prisotni v virtualnem svetu, realni svet pa jim ni tako domač, tako delo ključno prispeva k socializaciji, **vključenosti posameznika v skupino**. Druženje v realnem svetu **zavira nastanek odtujenosti** znotraj skupine, razreda ali širše skupnosti.

Pod skupinsko delo uvrščamo vse, kar dijaki naredijo tako, da si delo v skupini razdelijo, cilj je izpolnjena naloga skupine. V vsaki skupini je zelo pomembna

razdelitev nalog, tudi vlog, če je to potrebno. Ker je izdelek skupen, morajo ves čas usklajevati potek dela in sproti uporabljati gradivo, ki jim ga v veliki meri ponuja šolska knjižnica bodisi v tiskani ali elektronski obliki. Ena ključnih veščin, ki jih za to morajo obvladati ali se jo učijo obvladovati, je že prej omenjena **komunikacija**. Ob dobrem obvladovanju te veščine so navadno tudi rezultati sodelovanja zelo dobri. Slabši dijaki se učijo od boljših, oboji usvajajo nova znanja in nove veščine. Razvijajo pa tudi strpnost, potrpežljivost, možnosti sobivanja, iščejo načine medsebojne pomoči.

Delo v skupini je manj formalizirano. Zelo pogosto se dijaki srečujejo, da bi drug drugemu pomagali, najpogosteje gre za pomoč med sošolci, včasih za pomoč starejših dijakov mlajšim. Dijaki si znotraj razreda poiščejo pomoč sami, včasih pomaga pri tem razrednik, ko pa gre za dolgotrajnejšo in kompleksnejšo pomoč, lahko pomaga tudi svetovalna služba. Dijaki uporabljajo šolsko gradivo: poleg rednih učbenikov še različne vadnice in zbirke nalog. Paru ali manjši skupini se pogosto pridružijo še drugi, ki čutijo potrebo po tovrstni pomoči. Te skupine so odprte in pogosto po zaključku dela posedijo, marsikdaj se pogovarjajo še o vsakdanjih radostih in težavah.

Zgodi se tudi, da dijaku, ki potrebuje pomoč, manjka motivacije. To pogosto pokaže s **telesno govorico**. Da bi mu drugi pomagal, mora to prepoznati. Največkrat se ravna morda po svoji izkušnji: z obrazom in telesno držo nezainteresirani kaže z dolgočasnost, nezanimanje (Slika 1).

Slika 1: Telesna govorica, ki izdaja dolgočasnost

3.1.4 Prostočasno druženje

Kot omenjeno zgoraj, se dijaki pogosto družijo po opravljenih obveznostih. Včasih posedijo kar po pouku in se družijo ob raznovrstnih pogovorih, si med seboj pomagajo pri težavah, igrajo igre, npr. šah. Šolska knjižnica jim pri tem nudi varno okolje. V teh pogovorih in pri pomoči **razvijajo empatijo**. Pogosto

ravno zato, ker se v knjižnici počutijo varne, uporabljajo prostor za zaupne, zelo osebne, prijateljske pogovore. V njih si zaupajo vesele dogodke, ki jim dajejo nov polet, pa tudi razočaranja, iščejo skupaj odgovore na vprašanja, ki se jim v velikem številu porajajo v času odraščanja. Spoznavajo se s **čuječnostjo**: ko pazljivo prisluhnejo okolici, se nanjo lažje in bolj poglobljeno odzivajo. Učijo se **aktivnega poslušanja** in **odzivanja** na preproste in zapletenejše življenjske situacije drugih oseb, jim pomagajo, ko je to potrebno. Aktivno poslušanje pomeni, da pozorno sledijo sogovornikovemu govorjenju in zaznavajo njegova čustva ter se sproti na vse to odzivajo.

Tudi **konflikte lahko razrešujejo**: sami med seboj ali s pomočjo tretje osebe, sošolca, učitelja, knjižničarja. Za vse to je nujno imeti na voljo prostor, kjer se lahko ustvarjajo take priložnosti. V tovrstnih odnosih uzaveščajo, da je za »mediacijo« (kot se to danes pogosto imenuje) potrebno ločevati dejstva od mnenj, da je treba zbrati čim več dejstev za **nepriistransko** lastno mnenje, s katerim pomagajo pri poštenem razreševanju konflikta. Tako tudi lahko oblikujejo skupno mnenje, če so se pred tem mnenja razhajala. S tem prevzemajo neko novo vlogo v medsebojnih odnosih.

Dijake pogosto **združi skupno zanimanje** za neko dejavnost, ki je lahko v realnem ali virtualnem svetu. Če jih virtualni svet bolj pritegne, se lahko odločijo za spletne aktivnosti. Primer: skupaj lahko razvijajo aplikacijo, ki je koristna tudi širši javnosti. Tako na primer nastane spletna aplikacija vodnik po lokalnih turističnih znamenitostih. Tehnološko spretne dijake to spodbudi k spoznavanju kulture, zgodovine in drugih področij, za katere se morda sicer ne bi zanimali. Seveda je tako delo uspešnejše, če je **skupinsko**: en član prevzame vlogo vodje, ki skrbi, da vsakdo opravi delo, kot so si ga razdelili; eden prispeva več tehnoloških rešitev, drugi slikovne vsebine, tretji besedila in podobno. Vsak član **prevzame odgovornost**, da so njegove zadolžitve dobro opravljene. Ob razvoju takega skupinskega projekta utrjujejo izvajanje različnih vlog v skupini, prevzemanje odgovornosti, poslušajo drug drugega kar se da aktivno in se na slišano odzivajo. Če gre za virtualni svet, lahko tako **koristno uporabljajo sodobno tehnologijo**, skupaj z družabnimi omrežji, knjižnica pa ponuja tudi druge vrste gradiv, ki so pri takih dejavnostih zelo uporabna.

3.1.5 Referenčni pogovor

Referenčni pogovor je neposreden stik uporabnika knjižnice in knjižničarja. V njem se pokaže tudi telesna govorica kot svojevrstni del **komunikacijskih veščin**. Nekaj teh že vse od zgodnjega otroštva privzgaja družina, drugih se morajo mladi naučiti v vrtcu, šoli in še kje. Brez moraliziranja o bontonu morajo mladi nekje

izvedeti, da nekatere držje niso primerne v določenih okoliščinah, čeprav so v drugih popolnoma sprejemljive.

Pri referenčnem pogovoru lahko pogosto opazujemo, kako dijaki ne poznajo **telesne govornice**. Če posameznika na to do vstopa v šolsko knjižnico ni še nihče opozoril ali pa je šlo to mimo njegove zavesti, je prav, da ga na to opozorimo.

Nekaj značilnih močno izraznih primerov:

- Že po osnovnem bontonu osebo, s katero **navezujemo stik**, (po)gledamo v oči. Nevljudno, morda za koga celo nesramno je, da dijak položi knjigo na pult, se obrne in se pogovarja z nekom za svojim hrbtom. Kako naj knjižničar ve, ali si želi gradivo izposoditi ali ga vrniti? Še bolj neprijetno je, če se za takim članom nabere vrsta čakajočih. Obiskovalca lahko dobrohotno opozorimo na nepripravnost njegovega vedenja, kar bo zelo verjetno v prihodnje znal upoštevati (ali pa morda pripombo še kdaj ponovimo, če je treba).
- Današnje generacije »digitalnih domorodcev« tudi pogosto ne čutijo, da ni primerno pristopiti k nekomu s slušalkami v ušesih (in morda spregovoriti poudarjeno glasno). Ne zavedajo se, da to pomeni, da usmerjajo pozornost v to, kar slišijo iz naprave, in le neznamenit del pozornosti namenjajo pogovoru, sogovornika skoraj prezrejo.

Nekateri položaji telesa izražajo močan odnos do sogovornika, kot na primer spodnji:

Slika 2: Navzgor usmerjeni in razširjeni komolci nakazujejo gospodovalnost

Teh nekaj primerov je le deček vedenja, ki ga lahko ob referenčnem pogovoru prepoznamo kot neprimerne, neprijetne ali družbeno nesprejemljivega. Pogovor lahko po razrešitvi referenčnih vprašanj še nekoliko nadgradimo v smeri razvijanja socialnih veščin. Seveda pa je to odvisno od trenutnih okoliščin; ne delamo tega na silo.

Ob referenčnem pogovoru z nadarjenimi dijaki lahko prepoznamo tudi posamezne značilnosti te skupine uporabnikov knjižnice. Po eni strani imajo zahtevnejša

pričakovanja kot ostali, včasih pa se zgodi, da nadarjenim **pade samopodoba**,¹ če se nenadoma znajdejo v skupini, kjer je več nadarjenih. To se zgodi v srednjih šolah predvsem ob prehodu iz devetletke na višjo stopnjo izobraževanja. Ta pojav imenujejo »velika riba, majhen ribnik« (angl. big-fish-little-pond): če je prej učenec izstopal v svoji sredini, potem pa se znajde med sebi enakimi, njegova samopodoba trpi (Hoogeveen, 2010, str. 33). V takem primeru lahko v knjižnici pomagamo s pogovorom, s spodbudami sošolcem in drugim v okolici takega nadarjenega dijaka, naj mu pomagajo in ga bolje vključijo v svojo sredino, ali z nagovorom svetovalni službi.

3.1.6 Ob izposoji

Tudi pričakovanja knjižnice o izposoji in vračanju gradiva lahko dijakom sporočajo pomembne informacije o **sobivanju v družbi**. Preprosti dogodek, ko nekdo vrne knjigo z zamudo, čeprav se zaveda, da bi jo zelo potrebovali tudi sošolci ali drugi dijaki (tak značilen primer je knjiga, predpisana za obvezno domače branje, pri katerih se dogaja, da jih hkrati zmanjka na knjižnih policah šolskih in splošnih knjižnic). V takih primerih se je vredno z dijakom² pogovoriti, mu predstaviti težavo drugih, ga postaviti pred vprašanje: »Kako bi se ti počutil, če bi zaman iskal nekaj, kar nujno potrebuješ, tvoj sošolec pa bi imel knjigo že predolgo doma in je ne bi vrnil?« Ko mladi aktivno razmislijo o tej dilemi, se pogosto šele zavejo, da morajo bolj **upoštevati položaj soljudi**. In hkrati za svoja dejanja tudi **prevzemati odgovornost**. Zato je vrsta na nas odraslih, da jih s tem soočamo.

3.1.7 Spodbujanje leposlovnega branja

Osebe knjižnic po svojem osnovnem poslanstvu spodbuja k branju, tudi k branju leposlovja. Ker je opazen trend upadanja zanimanja za branje, je temu treba posvečati posebno pozornost.

Ob branju leposlovja dijaki in zaposleni **uporabljajo svojo domišljijo**, da se vživijo v literaturo. Pri tem **razvijajo empatijo**: skušajo se vživeti v razumske in čustvene svetove literarnih oseb, razumeti njihove odzive. Ob tem si lahko osvetlijo nekatere situacije, v katerih so se že znašli v svojem življenju, a so jim bile tuje, ali

---

¹ O pomenu samopodobe je nekaj več napisanega v 2. poglavju tega prispevka.

² V celotnem članku so samostalniki moškega spola uporabljeni generično in zaznamujejo osebe katerega koli spola.

poglobljuje razumevanje odzivov svojih bližnjih na določene življenjske okoliščine, ki jih prej morda niso dobro razumeli. S tem se tudi razvijajo kot osebnosti, rastejo, zorijo. Ob branju romana, ki je izbran starosti bralca primerno, lahko mladostnik spozna, v kakšni stiski se znajde na primer razočarana, zlorabljen, odrinjen ali pa morda evforična oseba, ne da bi moral to izkusiti na lastni koži. Podobno je pri doživljanju osnovnih čustev, kot so ljubezen, strah, občutenje smrti bližnjih. Branje in razmislek o prebranem bogati notranji svet bralca, da lažje razume resnično življenje. Za razliko od virtualnih izkušenj ostaja meja med obema svetovoma v zavesti bralca bolj jasna.

3.1.8 Medgeneracijsko branje

Medgeneracijska srečanja ob prebranem besedilu so zelo dobre priložnosti, v katerih mladi spoznavajo razlike v odzivanju na telesno, **neverbalno govorico** (omenjeno zgoraj). Starejši udeleženci so na to večinoma mnogo bolj občutljivi. Gre za srečanje večjega števila oseb iz vsake generacije, dijakov, delavno aktivnih in upokoencev, zato so odzivi v skupini močnejši.

Za medgeneracijsko branje se skupine večinoma odločajo za srečanja ob prebranem leposlovnem delu, kjer je odnos do tematike pogosto bolj generacijsko pogojen kot pri strokovnem delu.³

V srednješolskem okolju je tako srečanje lahko bogata izkušnja za mlade, npr. vsako srečanje v nizu vodi kdo od dijakov, po možnosti vsakokrat drugi. To zahteva uzaveščanje nekaterih **organizacijskih spretnosti in delovanja v skupini**: vodenje in usmerjanje pogovora, predajanje besede, argumentacijo lastnih trditvev in pozivanje drugih k argumentaciji njihovih: pri soočenju različnih mnenj mora **vodja skupine** tudi pazljivo uravnotežiti čas, ki ga nameni eni in drugi strani. Pogovori so nekonfliktni, a vendar se v njih pokažejo različni pogledi, ki izvirajo iz raznolikih življenjskih izkušenj in zgodovinskega časa, ki ga je posameznik doživel.

Organizirana srečanja, na katerih sami vodijo in usmerjajo dejavnost, dajejo dijakom občutek, da so sposobni in učinkoviti pri tem svojem delu, kar v povratni zanki spodbuja motivacijo za dejavnost, v našem primeru za branje (Bucik, 2006, str. 124) ter **krepi samopodobo**. **Notranja motivacija** je eden ključnih dejavnikov za ohranjanje in poglobljanje zanimanja za izbrano delo.

---

³ Nekaj izbranih naslovov, ki so se v medgeneracijskih srečanjih izkazali kot primerni, je dodanih na koncu članka v Prilogi.

Za vodjo vsakokratnega srečanja je pomembno, da s svojo **telesno govorico** poziva druge k sodelovanju, ne pa da jim kaže nedovzetnost za drugačna stališča.

Kot opisujejo strokovnjaki za telesno govorico, prekrizane roke na prsih tako pri stoječi kot pri sedeči osebi izražajo nedostopnost, zaprtost za stališča drugih (Slika 3), odprte dlani pa nasprotno: pripravljenost na sprejemanje (Slika 4) drugačnih stališč (Pease in Pease, 2011, str. 102). Ob pogovoru o knjigah je to mogoče začutiti v vzdušju, čeprav o tem morda ne razmišlja nihče od udeležencev. Nekdo od odraslih, ki se zaveda razloga, zakaj pogovor zastaja, lahko pritegne pozornost in z odprtimi kretnjami razreši težavo. Kasneje, po končanem srečanju, se je o tem z dijaki vredno pogovoriti. Uzavestiti govorico telesa je zelo pomembno, sicer lahko pomenek zaradi tega trpi.

Slika 3: Prekrizane roke izražajo nedostopnost, nepripravljenost sprejemanja stališča drugih

Slika 4: Odprte dlani nakazujejo pripravljenost na sprejemanje drugačnih stališč

4 Medkulturnost

V današnjem času so stiki med kulturami neizbežni. Zato je temu v članku posvečeno posebno poglavje. Razpršenost bivalnih naselij v bližnjo ali daljno okolico okrog zaposlitvenih in izobraževalnih možnosti povečuje stike med manj raznolikimi kulturnimi posebnostmi znotraj Slovenije. Saj v resnici ni mogoče trditi, da Prekmurci dobro poznajo kulturo v Brdih, Brici ravno tako niso v podrobnostih seznanjeni s posebnostmi na Koroškem etc. Kot je to lepo zapisala Mirjam Hladnik-Milharčič: »Naj se predstavim: sem Slovenka, živim v Ljubljani, ustvarjam v slovenskem jeziku [...]. Ampak sem tudi migrantka, ker sem se iz majhne vasi na Primorskem v zahodnem delu Slovenije v Ljubljano preselila, ko sem se vpisala na univerzo; [...] Bolj kot vse drugo me določa prepričanje, da smo multikulturni in medkulturni ne samo na ravni sveta, temveč znotraj naše lastne kulture in znotraj nas samih.« (Hladnik-Milharčič, 2007, str. 201)

S tega stališča je branje odstiranje pogledov v druge kulture, približevanje in razumevanje postaneta lažja. Knjižnica ponuja vrsto možnosti za to.

4.1 Nabavna politika

Ustrezna nabavna politika šolske knjižnice zagotavlja **dostop do raznolikih virov** leposlovnega in strokovnega gradiva na različnih medijih: tiskanega (naj bodo to monografije ali serijske publikacije), elektronskega; pretežno besedilnega ali pretežno slikovnega, zvočnega ...

Pri leposlovju je pomembno, da so poleg slovenskih na voljo tudi prevedena dela z različnih delov sveta. Ljudje se lahko zaradi kulturnih razlik in tradicije odzivajo na enake okoliščine zelo različno. Ob branju tovrstnih leposlovnih del mladi spoznavajo raznolikost kulturnih okolij, postajajo bolj odprti za medkulturno razumevanje in posledično tudi za sprejemanje drugačnosti. S postavljanjem posebnih okoliščin v širši kontekst bralci poglobljajo uvid v druge kulture.

4.2 Druženje in vzpostavljanje stikov neposredno s pripadniki drugih kultur

V času, ko so **izmenjave** med šolami iz različnih držav lahko dosegljivi projekti, velja to izkoristiti: manjše skupine dijakov se med seboj obišejo, so tako postavljene v drugačno okolje in drugo kulturo. Knjižnica ob izmenjavah lahko ponudi ustrezen prostor za izmenjavo izkušenj, za sproščen klepet ali celo za kulturni dogodek: literarno branje, pogovor o knjigi ali kulturnem dogodku, glasbeni, morda celo manjši plesni nastop.

Kulturni dogodki v knjižnicah so lahko izkušnje, ki močno bogatijo posameznika in skupnost. Neposreden stik spodbuja močnejše doživljanje in ostaja dlje v spominu, kot le poslušanje o nekom, nekih dogodkih.

Slika 5: Nastop iranske folklorne glasbene skupine Darvag music band v knjižnici Gimnazije Bežigrad 12. 2. 2019

Tudi organizacija kulturnega dne v knjižnici je lahko priložnost za gostovanje slovenskega ali tujega avtorja ali morda celo skupine: gledališke, plesne, glasbene. Zato velja ponovno poudariti, kako pomembno je, da je knjižnica dovolj velika, da lahko gosti tudi kulturne dogodke.

Ko obravnavamo neposredne stike, se lahko ponovno vrnemo k telesni govorici vsakdanjih življenjskih okoliščin. Kot primer le kretnja, ki lahko izraža zelo različne pomene:

Slika 6: Kaj izraža gib osebe na sliki v različnih kulturah?

Strokovnjaka za telesno govorico Allen in Barbara Pease pišeta, da je pomen tega giba med Anglo-Američani »vse je v redu«, Francozom to pomeni »nič«, Japoncem »denar«, ta gib pa je za Turke in Argentinke žaljivka (Pease in Pease, 2011, str. 118). In še en zelo preprost primer: prikimavanje z glavo ne razumejo vsi kot »ja«, odkimavanje pa kot »ne«; v nekaterih kulturah je pomen ravno obraten.

V različnih okoliščinah odrasli lahko izkoristimo priložnosti, da opozarjamo na take malenkosti, ki pa nevednega lahko včasih spravijo v zelo neprijeten položaj.

5 Mednarodni izobraževalni program

Leta 1993 je na šoli prišlo še do ene večje spremembe, ki je obogatila in hkrati postavila tako šolo kot tudi knjižnico pred nove izzive. Na Gimnaziji Bežigrad so začeli izvajati mednarodna izobraževalna programa Middle Years Programme (MYP) in Diploma Programme (DP).

Izvajamo dve leti programa MYP za učence v starosti med 14. in 16. letom, ki nato v tretjem letniku nadaljujejo s programom mednarodne mature (DP). V

izobraževalni program MYP se vključijo otroci različnih nacionalnosti, katerih starši pridejo v Slovenijo večinoma po službeni dolžnosti. V program se lahko vključijo tudi slovenski državljani, vendar pod posebnimi pogoji.

Program mednarodne mature (DP) pa je namenjen slovenskim dijakom, ki imajo vizijo nadaljnjega izobraževanja v tujini. Po dveh letih šolanja v štiriletnem nacionalnem programu lahko pod določenimi pogoji vstopijo v mednarodni program, kjer poteka poučevanje v celoti v angleškem jeziku.

S prihodom mednarodnega izobraževalnega programa se je knjižnični prostor z leti spreminjal in prilagajal potrebam dijakov in učiteljev. Tudi standardi za knjižnice z mednarodnim programom so se spreminjali in dopolnjevali. Leta 1994 zasledimo primer vizije vloge šolske knjižnice, ki izvaja mednarodni izobraževalni program: knjižnica naj podpira raziskovalni in kulturni vidik oziroma vidik »mednarodne naravnosti«. Pomen digitalnih informacij je bil v tistem času še zelo v povojih (Tilke, 2015, str. 8). Tilke (2015, str. 4) sicer opozarja na premajhno izpostavljenost in omembo knjižnice ter njene vloge pri izobraževanju dijakov v vseh pomembnih dokumentih mednarodnega programa, prav tako ne zasledimo sorodnih terminov, kot so raziskovanje, veščine, informacijska pismenost.

Vendar pa se je na srečo s časom spreminjala tudi vloga in pomembnost knjižnice kot prostora, pri čemer to ni več le skladišče, polno knjig, s knjižničarjem, skritim nekje v ozadju, knjižnica ni več tradicionalni tihi prostor, kjer je knjižničar le skrbnik in nadzornik prostora in dijakov.

Šolska knjižnica postaja kreativen in prilagodljiv prostor s knjižničarjem, ki ima tako proaktivno kot interaktivno vlogo (Tilke, 2015, str. 8).

5.1 Knjižnica kot stičišče različnih kultur

Šolska knjižnica je z vstopom mednarodnega izobraževalnega programa postala osrednji šolski prostor, kjer se srečujejo različne kulture in jeziki. Velik izziv je delovati v prostoru, ki je sicer slovenski, kljub temu pa se morajo tuji dijaki počutiti dobrodošle. Prostor s knjižnim fondom, ki je prosto dostopen vsakemu dijaku in učitelju, mora biti opremljen dvojezično: napisi naj bodo tako v slovenskem kot tudi v angleškem jeziku, zato da si lahko vsak dijak poskuša samostojno najti svoje interesno področje in zeleno gradivo. Poleg knjig in revij v slovenskem jeziku naj bodo pri vsakem strokovnem področju na voljo tudi knjige in periodika v drugih jezikih. Šole z mednarodnim programom se trudimo pridobiti čim več literature, poleg angleške, tudi v drugih jezikih. Po zmožnostih se trudimo pridobiti vsaj nekaj čtiva v jeziku, ki je materni jezik katerega koli od dijakov, kajti

izredno pomembno je, da dijaki, kljub temu, da se šolajo na drugem koncu sveta, ohranjajo stik s svojim jezikom.

Knjižnica je zato odličen prostor za ohranjanje tradicije kot tudi srečevanje z novimi kulturami. V knjižnici se dijaki redno srečujejo tudi z učitelji, ki prihajajo iz njihove države in s katerimi raziskujejo domačo književnost, literaturo in jezik. Hkrati pa se ti otroci učijo tudi slovenščine.

Večjezičnost je pripeljala tudi do razvoja socialnih veščin, kot so medsebojna pomoč in inštruiranje. Knjižnica ponuja mnogo koticikov, kjer med dijaki poteka učenje novega jezika ali le usvajanje zamujene snovi.

Vloga jezika je osrednjega pomena za razvoj kritičnega mišljenja, ki je bistveno za gojenje medkulturne zavesti, mednarodne naravnosti in globalnega državljanstva (Tilke, 2015, str. 4).

5.2 Knjižnica kot prostor s filozofijo

Mednarodna izobraževalna programa sta vnesla v knjižnične prostore svež veter z novimi idejami ter filozofijo, ki temelji na učencih z osebnim učnim profilom, akademski poštenosti, jeziku, raziskovalnih pristopih k učenju in mednarodni naravnosti.

Akademsko poštenost (plagiatorstvo)

Izredno pomembno je, da dijake že na začetku njihove učne poti seznanimo s posledicami kraje intelektualne lastnine. Izraz »plagiatorstvo« ima negativen prizvok, zato raje uporabljamo izraz akademsko poštenost. Od dijakov pričakujemo oziroma zahtevamo, da imajo pozitiven in etičen pristop do uporabe informacijskih virov, ki jih uporabljajo pri svojem raziskovanju in učenju (Tilke, 2015, str. 3). Knjižnica s svojim prostorom, gradivi in tehnologijo nudi možnost uporabe tako tiskanih kot spletnih virov, knjižničar pa dijakom jasno sporoča pričakovanja s sklicevanjem na akademsko poštenost, pouči jih o spretnostih informacijske pismenosti: raziskovanja in iskanja virov ter pravilnega navajanja le-teh.

Profil učenca mednarodne šole

Vizija mednarodne šole je razvijanje aktivnih, sočutnih ljudi, ki prepoznajo skupno dobro, delijo skrb za planet ter pomagajo ustvariti boljši in mirnejši svet (IB learner profile, 2013, str. 1). Zato spodbujajo deset vrednot oziroma lastnosti, ki naj bi spremljale učenca v času njegovega izobraževanja in tudi kasneje v življenju (IB Learner profile, 2010, str. 1):

- Vedoželjnost – Učenci razvijajo svojo naravno radovednost, pridobijo spretnosti, potrebne za izvedbo raziskave, pokažejo neodvisnost pri učenju. Aktivno uživajo v učenju in ljubezen do učenja ohranjajo vse življenje.
- Razgledanost – Raziskujejo koncepte, ideje in vprašanja, ki imajo lokalni in globalni pomen. Pri tem pridobijo poglobljeno znanje in razvijejo razumevanje v širokem in uravnoveženem obsegu disciplin.
- Razmišljanje – Udeležajo se kritično in ustvarjalno uporabo miselnih veščin, da bi prepoznali in pristopili h kompleksnim problemom ter se odločali etično.
- Komunikativnost – Razumejo in izražajo ideje in informacije samozavestno ter ustvarjalno v več kot le enem jeziku in v različnih načinih komunikacije. Delajo učinkovito in v sodelovanju z ostalimi.
- Načelnost – Delujejo iskreno in pošteno, z močnim občutkom za pravičnost in spoštovanje dostojanstva posameznika, skupin in skupnosti. Prevzemajo odgovornost za svoja dejanja in posledice.
- Odprtost – Razumejo in cenijo lastno kulturo in osebno zgodovino ter so odprti za drugačna stališča, vrednote ter tradicije drugih posameznikov in skupnosti. Iščejo in vrednotijo različna stališča, izhajajo iz izkušenj.
- Empatija/Vživljanje – Izkazujejo empatijo, sočutje in spoštovanje do potreb in čustev drugih. Predano ukrepajo, da bi pozitivno spremenili življenje drugih in okolice.
- Drznost – Pogumno in premišljeno se lotijo negotovih in nepoznanih situacij, raziskujejo nove ideje in strategije. So pogumni v izražanju in obrambi svojih prepričanj.
- Uravnoveženost – Razumejo pomen intelektualnega, fizičnega in čustvenega ravnovesja za doseg osebne dobrega počutja tako zase kot za druge.
- Refleksija – Premišljeno preučijo svoje znanje in izkušnje. Sposobni so oceniti in razumeti svoje prednosti in slabosti ter tako omogočiti nadaljnji osebni razvoj.

Pomembno je, da nas te vrednote oziroma lastnosti spremljajo pri vseh stvareh, ki jih počnemo v življenju. Drugače postanejo le prijazne besede, ki ne nosijo nobenih posledic pri naših odločitvah. Naravno je, da nas v vseh vidikih življenja navdušuje delo drugih, njihove misli, ideje. Sprejemljivo je, da nadgrajujemo njihovo delo, kljub temu pa izdelamo lasten, avtentičen izdelek. V dobi poplave informacij je današnjim otrokom mogoče težko razumeti koncept intelektualne lastnine, vendar pa je ključno, da jih usmerjamo v razumevanje, da je uporaba dela drugih ljudi sprejemljiva, vendar poštenost od njih zahteva, da priznajo za sluge izvirnemu avtorju (Academic ..., 2017, str. 2).

V Ameriki so leta 2001 ustanovili neprofitno organizacijo Creative Commons (CC), ki si prizadeva za povečanje števila avtorskih del, ki bi bila na voljo drugim, za legalno razširjanje in uporabo. Projekt ponuja licence, ki natančno opredeljujejo

pogoje uporabe del. V Sloveniji za to skrbi projekt Creative Commons Slovenija, ki je bil ustanovljen 29. oktobra 2005 (Creative Commons, 2018).

Učenec, obkrožen s spodbudnim učnim okoljem, kar knjižnica mora biti, bo postal vseživljenjski učenec, ki deluje celovito v vseh življenjskih pogledih (Academic Honesty in the Middle Years Programme, 2017, str. 2).

5.3 Knjižnica kot kreativni prostor

V mednarodnem programu izobraževanja imajo učenci tudi 18 mesečni program, poimenovan s kratico CAS (Creativity, Activity and Service – ustvarjalnost, dejavnost in družbena dejavnost). Program je srce mednarodne mature. Učencem daje priložnost, da razvijejo veščine in talente, kot tudi področja za osebno rast in delo skozi aktivno sodelovanje v skupnosti. To je redka priložnost za učence, da naredijo stvari, ki so si jih od nekdaj želeli, vendar za to niso imeli priložnosti (Cannings, Piaggio, Muir in Brodie, 2015, str. 13).

Kaj pomenijo kratice programa?

- Ustvarjalnost (C) – Raziskovanje in širjenje idej, ki vodijo do izvirnega ali interpretativnega izdelka ali delovanja.
- Dejavnost (A) – Fizični napor, ki prispeva k zdravemu načinu življenja.
- Družbena dejavnost (S) – Vzajemno sodelovanje s skupnostjo.

Učenci s programom pridobijo veliko možnosti in priložnosti (Cannings idr., 2015, str. 12):

- možnost osebnega razvoja,
- priložnost učenja novih veščin,
- možnost aktivnega ukrepanja in izboljšanja življenjskih pogojev v različnih skupnostih,
- priložnost razvijanja jezikovnih veščin,
- priložnost srečanja in delovanja z drugimi kulturami,
- možnost dela v skupini in reševanja problemov.

Prostorna in svetla knjižnica je izjemnega pomena za razvijanje in udejanjanje zgoraj naštetih možnosti. Dijaki se vsakodnevno družijo v prostorih knjižnice, medsebojno prepletanje družabnih in šolskih vsebin je stalnica.

Dijaki lahko razvijajo zgoraj omenjene možnosti v obliki medsebojne pomoči, inštruiranja jezikov kot tudi drugih predmetov. Učenci s tem razvijajo komunikacijske in jezikovne veščine kot tudi potrpežljivost, pozornost in empatijo. Prijeten

knjižnični prostor s svojimi koticami jim omogoča, da se naučijo nekaj novega, kar ni nujno v povezavi s šolo in njenim programom.

6 Knjižnico še vedno potrebujemo!

Navkljub digitalni eri učenci še vedno radi zahajajo v knjižnico kot prostor v fizični obliki. Vendar pa se mora sodobna šolska knjižnica prilagoditi spremembam in postati okolje, kjer imajo dijaki na voljo dostop do tehnologije, ki jo uporabljajo v vsakdanjem življenju. Udobje in izgled sta izredno pomembna. Oblazinjeni sedeži, prilagodljivost pohištva in pozornost do estetske osvetlitve in barv pomaga knjižnici, da postane prostor, kamor radi zahajajo tako dijaki kot zaposleni. Moderna in uspešna knjižnica je prostor, ki omogoča timsko delo in dovoljuje svojim uporabnikom raziskovanje področij osebnih interesov. Taka knjižnica je lahko edini prostor na šoli, kjer se dijaki počutijo kot doma.

Sodobniki danes razmišljajo o knjižnici kot prostoru, ki naj ne bi bil več kot »trgovina,« v kateri »dobiš stvari«, ampak bolj kot »kuhinja« prostor, v katerem »narediš stvari«.

Viri informacij so se spremenili, vendar pa poslanstvo knjižničarja ostaja enako: naučiti ljudi učinkovito dostopati do informacij, ki jih potrebujejo! Bistvo se je preusmerilo: učencev ne poučujemo več, kako najdejo in organizirajo informacije, temveč kako jih vrednotijo in uporabljajo.

Učimo se lahko z opazovanjem, kje se otroci radi zadržujejo. Kavarne so primer, kjer vidimo, da si mladi želijo socialnega učnega prostora. Telovadnice in gledališča nakazujejo na to, da so lahko knjižnice izvedbeni prostor, kjer otroci, ne samo pridobivajo, ampak tudi delijo informacije. Popularnost družabnih omrežij pa nakazuje na to, da lahko knjižnice postanejo prostori produkcije znanja (Johnson, 2013, str. 85).

Ko se ob zaključku ozremo na napotila, kakšen naj bo izgled in vloga sodobnega knjižničnega prostora, ugotovimo, da je izredno pomembno, da postane knjižnica osrednji šolski prostor – srce šole! Johnson (2013) pravi, da je dobro oblikovana in široko uporabna knjižnica fizični pokazatelj, da šola sprejema določene vrednote, ki se tičejo izobraževanja:

- različni pogledi in mnenja predstavljajo vrednoto,
- učenje otrok, kako razmišljati, ne le zapomniti si, je ključnega pomena,
- spodbujanje samoraziskovanja.

Te vrednote ostajajo, četudi se knjižnični prostor razvija (Johnson, 2013, str. 85).

Vse zgoraj naštetih veščine in lastnosti, ki naj bi jih razvijali dijaki mednarodne šole, prav tako veljajo tudi za dijake nacionalnega programa. V knjižnici kot skupnem prostoru, kjer se združujejo različni jeziki, kulture in pogledi, ni delitev na ta ali oni program, temveč gre za sobivanje različnosti. Učenci pa se morajo počutiti dobrodošli, varni in cenjeni.

7 Zaključek

V članku ugotavljamo, da je šolska knjižnica zelo primeren prostor za razvijanje različnih veščin, za katere se pričakuje, da jih dijaki razvijajo v času srednješolskega izobraževanja. Osredotočili smo se samo na socialne veščine. Pogoji za to pa je dovolj velik prostor, ki s svojo opremo vabi mlade k uporabi tako za šolsko delo in prostočasne dejavnosti kot tudi spodbuja druženje v realnem, ne le virtualnem svetu.

Navedeni viri

Academic honesty in Middle years programme. (2017). Bratislava: Spojená škola Novohradská. Pridobljeno 11. 2. 2019 s spletne strani: <https://gjh.sk/myp2/wp-content/uploads/2017/05/AcademicHonestyFlyer.pdf>

Adler, E. (2014). *Socialna kompetenca: ključni dejavnik: kaj vse nam manjka in česa se lahko naučimo.* Novi Sad: Psihopolis institut.

Bucik, N. (2006). Motivacija za branje – eden od ključnih pogojev za vzgojo preko književnosti. V N. Šlibar (ur.), *Barve strpnosti, besede drugačnosti, podobe tujosti: vzgoja za strpnost in sprejemanje drugačnosti preko mladinske književnosti* (str. 123–144). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Center za pedagoško izobraževanje.

Cannings, J., Piaggio, M. I., Muir, P. in Brodie, T. (2015). *Creativity, activity, service (CAS) for the IB diploma: an essential guide for students.* Cambridge: University Press.

Creative commons [spletna stran]. (2018). V *Wikipedija: prosta enciklopedija.* Pridobljeno 21. 2. 2019 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Creative_Commons

Goleman, D. (1999). *Čustvena inteligenca: zakaj je lahko pomembnejša od IQ.* Ljubljana: Mladinska knjiga.

Hoogeveen, L. (2010). The social emotional effects of special education provisions for gifted children. V M. Željeznov Seničar (ur.), *Socialne in čustvene potrebe nadarjenih in talentiranih: zbornik: 2. mednarodna znanstvena konferenca* (str. 31–39). Ljubljana: MiB.

The IB learner profile. (2010). Grand-Saconnex: International Baccalaureate Organization. Pridobljeno 11. 2. 2019 s spletne strani: <https://www.ibo.org/globalassets/publications/recognition/learnerprofile-en.pdf>

IB learner profile. (2013). Grand-Saconnex: International Baccalaureate Organization. Pridobljeno 7. 2. 2019 s spletne strani: <https://www.ibo.org/contentassets/fd82f70643ef4086b7d3f292cc214962/learner-profile-en.pdf>

Johnson, D. (2013). Power up!: the new school library. *Educational leadership*, 71(2), 84–85.

Milharčič-Hladnik, M. (2007). Migracije in medkulturni odnosi. *Organizacija znanja*, 12(4), 201–205.

Pease, A. in Pease, B. (2011). *Velika šola govorce telesa: nebesedno izražanje, kulturni vzorci sporazumevanja in branje med vrsticami*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Tilke, A. (2015). *IB school libraries as international-minded learning spaces and environments* [paper presented at 44th International Association of School Librarianship International Conference. Maastricht, The Netherlands]. Pridobljeno 7. 2. 2019 s spletne strani: https://www.researchgate.net/publication/314231501_IB_school_libraries_as_international-minded_learning_spaces_and_environments

Priloga

Nekaj izbranih predlogov za medgeneracijska srečanja z dijaki, delovno aktivnimi in upokojeanci:

Allende: *Japonski ljubimec*

Ammaniti: *Ni me strah*

Barbery: *Eleganca ježa*

Bruder: *Skupaj sami*

Conrad: *Srce teme*

Gavalda: *Samo skupaj, nič drugega*

Giordano: *Samotnost praštevil*

Green: *Katherine, Katherine*

Hosseini: *Tek za zmajem*

Jančar: *To noč sem jo videl*

Kernagal: *Pokrpajmo žive*

Kinnunen: *Križišče štirih poti*

Maalouf: *Samarkand*

Murakami: *Norveški gozd*

Vojnović: *Jugoslavija, moja dežela*

Zaplotnik: *Pot*

---

mag. Savina Zwitter

Gimnazija Bežigrad, Peričeva 4, 1000 Ljubljana

e-pošta: savina.zwitter@gimb.org

Sabina Usenik

Gimnazija Bežigrad, Peričeva 4, 1000 Ljubljana

e-pošta: sabina.usenik@gimb.org